

Bir Arkeoloji Detektifinin Maceraları

Faruk Şüyün

CEP
TE
KİTAP
LAR

İÇİNDEKİLER

Bir detektiflik öyküsü / 11

ŞANLIURFA / 16

İlk buğday tanesinin toprağa düştüğü peygamberler kenti / 16
Göbeklitepe / 17 Harran / 19 Şehirde / 20 Urfa Kalesi / 21
Halfeti'nin siyah gülü / 22 Yıllar sonra yeniden Halfeti'de... / 25

GAZİANTEP / 28

Kültür Yolu tam bir şenlik... / 28 Yesemek'in kadim bekçileri... / 30
Bir sene sonra... / 32 Zeugma'da görecek bir şey yok mu? / 34

ADİYAMAN / 40

Nemrut'ta Zeus'un nefesi ezgi oldu / 40

ÇORUM / 42

Hattuşaş'ta 3 bin 500 yıllık surlar yeniden yükseldi / 42
3 bin 500 yıl öncesine bir başka yolculuk... / 45

ANADOLU'NUN ORTASINDA / 48

Midas'ın son akşam yemeği / 48

NEVŞEHİR / 50

Güzel atlar ülkesi Kapadokya / 50 Derinkuyu / 51 Ortahisar / 51
Göreme / 53 Sinasos / 54 Katpatuka ya da iyi at yetiştirilen bölge /
56 Müzikli bir gece / 57

ÇANAKKALE / 60

Kör ozanın söylediği kent: Troya / 60 Prof. Dr. Korfmann Troya ve
gelecek üzerine diyordu ki: / 63 Bozcaada'da Homeros'la... / 65

BALIKESİR / 67

Zeytin denizinde Antandros / 67

İZMİR / 70

2000'lerin başında Alliano'i'da / 70 Şifa peşinde 2 bin yıl / 72
Ana tanrıça kenti Metropolis / 74
Burayı on ikinci kez ziyaret ediyorum / 75 İyi şanslar... / 77
Arzawa Krallığı'nda bir kazı neferi / 79 Erythrai'da / 82
2000 yıl önce bir kitap koleksiyoncusu vardı: Teos / 84
Agathe Tykhe Ephesos / 85 Sonra öğren yerine hareket ediyoruz... / 86

DENİZLİ / 88

Antik kentlerinde bir haftasonu / **88** Pamukkale'nin beyazlığı / **89**
Hierapolis'in Roma hamamı / **89** Laodikeia'nın Efes gibi görkemi /
90 Tripolis epey tahrip olmuş / **91**

MUĞLA / 92

Çılgın kalabalıktan uzakta Turgutreis / **92**
Telmessos, acı bir aşk hikâyesi / **93**

ADANA / 95

Bir fil kabartmasından yola çıkarak Karasis Kalesi / **95**

BARTIN / 98

Paflagonia, bir köklere dönüş projesi / **98** Evrenin gözü... / **99**
Sonra Amasra'ya indik tepelerden... / **100**

KARABÜK / 102

Safranbolu'da evler bile birbirine saygılı / **102**
Tarihin mola verdiği kent / **104** Safranbolu bir düş gibi geçer... / **106**

KONYA / 109

Anadolu medeniyetlerinin beşiği Çatalhöyük / **109**
Yıldızı parlayan köy: Sille / **113**

MERSİN / 117

Yeterince tanınmamış antik kentler şöleni / **117**
Şimdi, Mersin'i konuşmaya başlayalım... / **118**
Zephyrium / **119** Soloi-Pomeipolis / **120** Lamas / **122**
Canytellis / **123** Eliaussa-Sebaste / **124** Korikos / **127**
Narlıkuyu / **129** Hebilli / **130**

ANTALYA / 132

Antiphellos ya da kaş ve göz / **132** Rüzgârın peşinde / **135**
Bin yıldır suskun tiyatrodaki ilk ses! / **136**

BURDUR / 141

Bir çeşme başı serüveni Sagalassos / **141**
Ağlasun halkı ile birlikte... / **144**

HATAY / 145

Agatha Christie bile oradaymış: Alalah / **145**

ŞANLIURFA

İlk buğday tanesinin toprağa düştüğü peygamberler kenti

On bir bin beş yüz yıllık bir kente yolculuktu bu... Balıklıgöl'de bulunan, uygarlık tarihinin bilinen en eski heykeline doğru... Ana Tanrıça imgesinden çok önceleri erkeğin kutsal yaratık olduğunun kanıtı da sayılan bu heykel, on bir bin yıl öncesine aitti. Neolitik devir insanların sandığımızdan çok daha farklı ve gelişmiş olduğunu ortaya çıkaran Göbeklitepe Tapınağı da buradaydı, eser sayısı bakımından Türkiye'nin beşinci müzesi de... Ülkemizin en çok kazı yapılan iliydi; dünyanın ilk üniversitesi, ilçelerinden Harran'daydı... Güneydoğunun Efes'i olarak nitelendirilen Şuâyb antik şehri de, Soğmatar antik kenti de yine Şanlıurfa'nın sınırları içindeydi. Halepli Bahçe'de bulunan, Amazon kraliçelerini görüntüleyen üç milimetrekare boyutlarındaki mozaik taşları da... Şimdi bu mozaikler, gerçekten etkileyici bir binada, müzeciliğin çağdaş koşullarında sergileniyor.

Üç semavi dinin bulunduğu peygamberler diyarı, efsaneler şehri bugün, GAP'ın başkenti ve Türkiye'nin en; dünyanın dördüncü büyük barajı olan Atatürk Barajı'nı da barındırıyor...

Göbeklitepe

Dünya medeniyetinin doğumuna dair bütün varsayımları saracak bilgileri barındırdığı söylenen Göbeklitepe'ye yaptığımız ilk yolculuk gerçekten önemli verilerle karşılaştıracaktı bizi. 1994 yılında Alman arkeolog Klaus Schmidt tarafından keşfedilen bölgede kazı çalışmaları, o tarihten bu yana sürüyordu. Buradan edinilen bilgiler, avcılık ve toplayıcılıkla geçinen göçebe toplulukların tarımı öğrenerek yerleşik yaşama geçtiği tezini de çürütüyordu. Çünkü, söz konusu tapınakları yapanların çanak çömlek kullanmayı bilmediği düşünülüyordu.

Mezopotamya'daki ilk şehirlerden beş bin beş yüz yıl, İngiltere'deki ünlü Stonehenge anıtından da yedi bin yıl daha yaşlı olduğu belirtilen Göbeklitepe'deki tapınaklarda pek çok tuhaf ve narin sürüngen resmi göze çarpıyordu. Kesin olmakla birlikte dünya tarihinde ilk insan kurban etme törenlerinin de bu bölgede gerçekleştiği düşünülüyordu.

O ilk yolculuğumuzda kazı ekibinden kimse olmadığından, oradaki bekçi ve güzeller güzeli bir köpek eşliğinde gezecektik kazı alanının izin verilen bölümlerini... Stellerdeki boğa, tilki, yaban domuzu, yılan, turna, yaban ördeği, ceylan, yaban eşiği kabartmalarını gözlerimizle görecektik. Bir de çevredeki gelincik tarlalarının kırmızılarını alacaktı gözlerimizi...

Sonra, Klaus Schmidt'in rehberliğinde de, elimizde hazırladığı "Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar" kitabı, ören yerini yıllar içerisinde birçok kez gezecektim. Her defasında coşkusunu, heyecanını, önce Türkçe başlayan keyifli anlatımının da etkisiyle bizlere geçirmeyi başaracaktı.

Her gittiğimizde kazı alanı genişliyor; çıkan eserler koru-

nabilmesi için çatı altına alınıyordu. Son defasında ziyaretçilerin dolaşacağı yürüme yolları da bitirilmişti.

Yirmi yıla yakın bir süredir kazıları sürdürüyordu Schmidt. O güne kadar ören yerindeki 20 tapınaktan ancak 6'sını, bütün alanın ise yüzde 5'ini ele geçirmişti. Henüz 61 yaşındaydı ve kazı alanında onun günyüzüne çıkarmasını bekleyen 14 tapınak daha vardı.

Dünyanın bilinen en eski “tapınak merkezi” olduğu belirtilen Göbeklitepe, bir süre önce UNESCO tarafından “Dünya Mirası Geçici Listesi”ne de alınmıştı.

Bu Göbeklitepe ziyaretlerimizin benim için artı keyifli yanlarından biri de orada bulunan kimi turistlerce Klaus Schmidt'e benzetilmem, hattâ birlikte fotoğraf çektirmek istenmesiydi!

Sonra, sonra bir gün ajanslara düşen bir haber, yalnız arkeoloji dünyası için değil, Göbeklitepe için de büyük bir kaybı duyurdu.

Göbeklitepe'yi tanıtan profesör Klaus Schmidt ülkesinde havuzda yüzerken geçirdiği kalp krizi nedeniyle hayatını kaybetti.

Haberi okurken on küsur yıl öncesinin Ağustos ayını anımsadım. Manfred Korfmann'ın, Troia kazılarını neredeyse 20 yıla yakın bir süredir sürdüren yine bir Alman arkeologun ölüm haberini alınca da çok etkilenmiştim. Kelimenin tam anlamıyla dağ gibi bir adamdı Korfmann. Ölümünden daha 6-7 ay önce, Tübingen Troia Vakfı'nın kuruluşu nedeniyle yapılan toplantı için Alman Başkonsolosluğu'nda beraberdik, bir yıl önce de yine Troia'da... Ondan evvelki yıl da. Daha önceki sene de.

Oysa Korfmann artık yoktu...

Şu ya da bu nedenle ölüm gelip buluyor aramızdan biri-

lerini. Ve bu kişiler, ülkemizi seven, alçakgönüllü, Korfmann gibi yöre köylülerinin kendisine Osman demelerinden mutlu olan, bilimsel makaleleri ve kitaplarıyla dünya arkeoloji literatüründe yer edinmiş isimler olunca kayıpların değeri çok daha büyüyor.

Ölüm, dostlarıma da bulaşıyor.

Son yıllarda ajansa düşen haberlere, gazetelerdeki vefat ilanlarına korka korka bakıyorum. Tanıdık bir isme rastlamak istemeye istemeye. Çünkü, bir daha yaşanmayacak o sonu gören kaybettiklerimi müthiş bir şekilde özliyorum. Yanımda olmasalar bile hayatta olduklarını bilmek istiyorum.

Harran

Kutsallığıyla ünlü şehir Harran, Şanlıurfa'daki bir diğer yolculuğumuz olacaktı. Ay Tanrısı Sin mabedini barındıran kent; ay, güneş ve yedi gezegenin kutsal sayıldığı eski Mezopotamya dininin mensupları olan Harrânîlerin mukaddes şehriydi de. Ayrıca adı kutsal kitaplarda geçen yerlerden biriydi burası. Ulu Camii'ni, kalesini, surlarını, sarayını, medreselerini, okullarını, sokakların buluştuğu kavşaklar üzerindeki kubbelerini, kubbe evlerini harabelere bakıp hayal edecek, kentin görkemli görüntüsünü beynimizde tamamlayacaktık.

Bu arada, bin iki yüz elli yıl öncesinde kanalizasyon sistemine sahip olduğunu da söyleyeceklerdi bize rehberlerimiz. Harran'ın önemli yönlerinden biri, bilim ve kültür şehri olmasıydı. Matematik, geometri, astronomi ve tıp alanlarında ciddi çalışmalar yapılmıştı burada. Harabelerin birkaç yüz metre ötesindeki, dünyada benzeri çok az olan kubbe evlere

doğru yürüdüğümüzde, o dönemki yerel seçimler öncesi bu sit alanına kondurulan beton binalar karşısında hayrete düşecektik... Üstelik bunlara izin veren başkan kazanamamıştı seçimi... Onlar, bir çözüm bulunana dek sit alanında, kubbe evlerin arasında birer beyaz hayalet biçiminde bizi ürpertmeye devam edeceklerdi.

Şehirde

Şanlıurfa'ya döndüğümüzde Balıklıgöl'ü, hanları, Sipahi Pazarı'nı, daracık sokakları, bedesteni gezecek, otantik ürünlerin neredeyse yok olduğunu, yerlerini Suriye'den, Çin'den ve tabii ki İstanbul'dan gelenlere bıraktığını görerek bir kez daha üzülecektik. Çok sevdiğim ayran kaşıklarını bakırdan yapan kimseler yoktu artık, yenileri alüminyum gibi bir alaşımdan üretiliyordu. Poşular naylon karışımı iplikten hazırlanıyor, danteller makinelerde yapılıyordu... Fiyatlar düşmüş ama kalite de neredeyse sıfırlanmıştı...

Şanlıurfa'ya ilk kez bir New York yolculuğunun hemen ertesinde giden bu satırların yazarı, geçen on beş - yirmi yıl içinde birçok kez daha ziyaret edecekti bu güzel kenti. İşte o günlerden bugüne, örneğin yapılan modern uluslararası havaalanı, GAP sayesinde her yıl daha da yeşillenen ova, eski kentin dışında dikilen apartmanlarla yaşanan gelişmeler ise son derece memnunluk vericiydi. Bu arada, GAP'la ulaşınca tarlalara basılan aşırı suyun, üstteki verimli toprağı götürmeye başladığını ve bugün ovayı, yeni bir tehdit altına sürüklediğini öğrenecektik.